LOTIN TILINING TIBBIY TERMINOLOGIYADAGI QISMLARI VA ULARNING AHAMIYATI

Ovlayorova Mashhura

2- son davolash fakulteti 114 b guruh talabasi

Toshkent davlat tibbiyot universiteti

Ilmiy rahbar: Pulatova Sharipa Sobirjonovna

1-son o‘zbek va xorijiy tillar kafedrasi katta o‘qituvchisi

Toshkent davlat tibbiyot universiteti

Annotatsiya. Ushbu “Lotin tili va tibbiy terminologiya” maqolasi ushbu fan bo‘yicha tibbiyot talabalari uchun butun o‘quv dasturini qamrab oladigan foydalanuvchilar uchun keng qamrovli bo‘lishi uchun mo‘ljallangan. “Lotin tili va tibbiyot terminologiyasi” fani ikki semestrlik kurs bo‘lib, talabalarni Tibbiyotda ko‘p qo‘llaniladigan lotin va yunon tibbiyot atamalari bilan tanishtiradi.

Kalit so‘zlar: *Anatomiya, farmakologiya, klinika, tibbiyot, talabalar, lotin tili, termin va terminologiya, ilm-fan.*

Abstract. This article “Latin and Medical Terminology” is intended to be comprehensive for users covering the entire curriculum for medical students in this subject. “Latin and Medical Terminology” is a two-semester course that introduces students to Latin and Greek medical terms commonly used in Medicine.

Keywords: Anatomy, pharmacology, clinic, medicine, students, Latin, terms and terminology, science.

Аннотация. Данная статья «Латинский язык и медицинская терминология» предназначена для всестороннего ознакомления пользователей со всем учебным планом для студентов-медиков по данной специальности. «Латинский язык и медицинская терминология» — это двухсеместровый курс, знакомящий студентов с латинскими и греческими медицинскими терминами, широко используемыми в медицине.

Ключевые слова: Анатомия, фармакология, клиника, медицина, студенты, латынь, термины и терминология, наука.

Kirish Ikki semestrlik kursning maqsadi til tizimiga va tibbiy terminologiyaning o‘ziga xos xususiyatiga alohida urg‘u berib, asosiy grammatik hodisalar va qoidalarni faol o‘zlashtirishga erishishdir. Lotin va yunoncha tibbiyot atamalari va ular bilan o‘z ishini yanada rivojlantirish. “Lotin tili va tibbiyot terminologiyasi” uchta asosiy qismdan iborat:

1. **Anatomik terminologiya**: Asosiy o‘rinni anatomik nomenklatura egallaydi, uning xalqaro versiyasi to‘liq hajmda lotincha bo‘lib qoladi. Hozirgacha ishlab chiqarilgan barcha anatomik nomenklaturalar lotin tilidan asos qilib olingan. Birinchi rasmiy Lotin anatomik nomenklaturasi Anatomische kongressida kiritilgan Gesellschaft 1895-yilda Bazelda, oxirgi nashri, *Terminologia deb nomlangan Anatomica*, Xalqaro Anatomik Nomenklatura Qo‘mitasi tomonidan kiritilgan va 1998-yilda nashr etilgan. Lotin tili o‘lik til sifatida rivojlanmaydi va hech qanday mamlakat yoki millatga tegishli emas. Uning mumtoz tillar taklif qiladigan qator afzalliklari, doimiyligi, xalqaro xarakteri va betarafligi mavjud.

2. **Klinik terminologiya**: Klinik terminologiyani o‘rganish ko‘p jihatdan chet tilini o‘rganish kabi ekanligini tushunishingiz kerak. Chet tili kabi, tibbiy atamalar ko‘pincha g‘alati va chalkash eshitiladi. So‘zlarni tushuna olmasligingiz natijasida ular siz uchun juda kam ma’noga ega bo‘ladi . Lekin ulardan faqat oliy ma’lumotli kishilargina foydalana oladi va tushuna oladi, deb o‘ylash noto‘g‘ri. Tibbiy atamalar chet tiliga o‘xshaydi, chunki ularning aksariyati yunon va lotin tillaridan kelib chiqqan. Masalan, “gastrektomiya” so‘zi yunoncha bo‘lib, “oshqozonni butunlay olib tashlash” degan ma'noni anglatadi. “Gastrektomiya”

yunoncha “gaster” so‘zlaridan kelib chiqqan bo‘lib, “oshqozon” va yunoncha” “ektome” so‘zlaridan kelib chiqqan bo‘lib, “kesilgan” degan ma’noni anglatadi . Ushbu so‘zlarni ishlatishning asosiy sababi shundaki, tibbiy atamalar aks holda aytish uchun ko‘p so‘zlarni talab qiladigan narsani tavsiflovchi bitta so‘zni beradi. Masalan, “oshqozonni to‘liq olib tashlash” degandan ko‘ra, “gastrektomiya” deyish tezroq. Ushbu so‘zlarning lotin va yunon tillarida kelib chiqishini tushunib, tibbiy atamalarni o‘rganishingiz mumkin bo‘ladi.

3. **Farmatsevtika terminologiyasi** : Farmatsevtika terminologiyasida lotin tili hozircha Yevropa farmakopeyasi (1996) va xalqaro nodavlat nomlar korpusi (1992, 1996) tomonidan kafolatlangan xalqaro aloqa vositasi bo‘lib qolmoqda, garchi kelajakda milliy tillarning tobora kuchayib borayotgan raqobatini hisobga olish kerak. Ammo ba’zi mamlakatlarda retseptlarda milliy tillar ma'qullangan bo‘lsa - da, ko‘p mamlakatlarda lotin tiliga ustunlik berish davom etmoqda va dori vositalarining standart xalqaro nomenklaturasi lotin versiyasiga asoslangan. Farmakopeyaning lotincha versiyasi Germaniya, Shveytsariya, Yaponiya, Xitoy va boshqalarda qo‘llanilgan.

Yunon va Rim madaniyatlari g‘arb madaniyatining asoslari - uning adabiyoti, g‘oyalari, san'ati, siyosati va shaxs tushunchalari. Yunon mifi hali ham inson tajribasini ifodalovchi tasvirlar va hikoyalarning umumiy fondidir. Lotin tili ingliz lug‘atining asosiy manbai bo‘lib, yunon tili ko‘plab sohalarda ilmiy tilni ta'minlaydi. Yunon va Rim madaniyatlari bizga g‘arb madaniyati va boshqa madaniy tizimlar o‘rtasidagi munosabatni tushunishga va o‘zimizni dunyoda yaxshiroq joylashtirishga yordam beradi. Kuchli ta’sir ko‘rsatgan o‘z madaniyatining ildizlarini yaxshiroq tushunish imkonini beradi. Lotin va yunon tillarini o‘rganishga intilish nafaqat boshqa tilda fikrlash va o‘zini ifoda etishni o‘rganishdan kelib chiqadigan tajribani kengaytiribgina qolmay, balki ingliz tilida so‘z boyligi va til ko‘nikmalarini rivojlantirishga ham katta yordam beradi. Lotin va yunon adabiyoti va mifologiyasi sizni mukammalligi shubhasiz bo‘lgan, asarlari va janrlari G‘arb adabiyotiga hozirgi kungacha ta’sir qilgan klassik mualliflar bilan tanishtiradi.

• Yunon tili - Gomer, Sokrat, Platon, Aristotel, Diogen, Plutarx va Injilning tili.

• Lotin tili - Plavt, Terens, Tsitseron, Vergil, Horatsi, Ovid, Avgustin va Avliyo Frensis Assiziylarning tili.

• Rim imperator Klavdiy davrida Buyuk Britaniyani zabt etgandan so‘ng, mahalliy Piktlarning kelt tili dastlab lotin tili bilan singib ketgan, so‘ngra yangi bosqinchilarning german (anglo-sakson) lahjalari bilan qo‘shilib ketgan va nihoyat ingliz tiliga aylangan. Shunday qilib, yunon va lotin tillari ingliz tilida so‘z boyligi va til ko‘nikmalarini rivojlantirishga katta yordam berishi mumkin.

Rimliklar o‘sha paytda ma’lum bo‘lgan dunyoni zabt etishlari bilan lotin Italiya va viloyatlarning universal tiliga aylandi. Rim qulaganidan keyin ko‘p asrlar o‘tgan bo‘lsa ham, Lotin hali ham oliy hukmronlik qildi. Hozirgi kungacha lotin tili katolik cherkovining tili bo‘lib, G‘arbiy Yevropa tillarining shakllanish davrida u ularning har biriga kiritilgan. Lotin tili 2500 yildan ortiq vaqtdan beri mavjud bo‘lib, yillar davomida turli sohalarda etakchi rol o‘ynadi. Lotin tili nafaqat antik davrda rimliklarning tili, balki keyingi bosqichda u ma’murlar, katolik cherkovi, olimlar va san’atkorlarning tiliga aylandi. Hozirda ham lotin tili, ayniqsa, **tibbiyotda** mashhurdir.

Fan xalqaro xarakterga ega. Ilm-fanning alohida sohalarida texnik tillarning rivojlanishi asosan lotin yoki yunon tillaridan bo‘lgan chet tilining leksik materialini tez-tez olish bilan bog‘liq. Yunon va tibbiy terminologiyada ishlatiladigan an’anaviy til materialini ifodalaydi. Ingliz tibbiyot terminologiyasi rivojlangan yunon terminologiyasini o‘zlashtirgan o‘rta asr lotin terminologiyasidan ishlab chiqilgan. Yunon tibbiyoti Rimga erta ko‘chib kelgan va uning terminologiyasiga ko‘plab lotincha atamalar kirib kelgan. Faqat bir nechta tibbiy atamalar ingliz tilining eng qadimgi rivojlanish davridan (anglo-sakson tilidan) kelgan. Lotin tili 18-asr boshlarigacha fan tili bo‘lgan, shuning uchun barcha tibbiy matnlar lotin tilida yozilgan.

Lotin tili tibbiyot terminologiyasini nafaqat oliy o‘quv yurtida, balki keyingi kasbiy faoliyatida ham o‘rganish va qo‘llashning asosi, bo‘lajak shifokor shaxsini kamol toptirish vositasidir. Kasbiy atamalar majmuini o‘zlashtirish zarurligi ushbu darslikning dizayni va mazmunidan dalolat beradi. U tibbiyot oliy maktablari dasturiga muvofiq lotin tili va tibbiyot terminologiyasi bo‘yicha tayyorlanadi va uchta bo‘limni o‘z ichiga oladi: morfologik fanlar terminologiyasi – anatomiya va gistologiya; patologik anatomiya va klinik fanlar majmuasining terminologiyasi; tibbiy mahsulotlar nomenklaturasi bilan farmatsevtika terminologiyasi.

Birinchi bo‘lim *Anatomik terminologiya* 18 birlikni o‘z ichiga oladi. Har bir birlikda lotin grammatikasining asosiy nuqtalarini tushuntiruvchi Grammatik izohi mavjud. Grammatik sharhdan so‘ng o‘qish, bo‘g‘inlarga urg‘u berish, ingliz-lotin va atamalarni orqaga tarjima qilish bo‘yicha amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish uchun mashqlar bajariladi. Har bir bo‘lim oxirida tez-tez uchraydigan anatomiya atamalarini ko‘rsatadigan lug‘at kengaytmalari mavjud.

Klinik terminologiyaning ikkinchi bo‘limi diagnostika va davolash jarayonlarining turli jihatlarini anglatuvchi umumiy klinik atamalarni o‘z ichiga olgan 7 birlikdan iborat. Amaliy mashg‘ulotlar o‘quvchilarimizga tibbiy atamalarni tuzishda yordam beradi va ingliz tilida tibbiy atamalar orqali ifodalangan ilmiy tushunchalarga ta’riflar beradi. Lug‘at kengaytmalari eng keng tarqalgan klinik atamalarni va yangi so‘zlarni olish uchun yunoncha so‘zlarni, shuningdek, yunon va lotin prefikslarini o‘z ichiga oladi.

Uchinchi bo‘lim *Farmatsevtika atamalari* bilan bog‘liq bo‘lib, 10 birlikdan iborat bo‘lib, umumiy dori nomlari, dozalash shakllari, o‘simlik materiallari nomlari, dorivor o‘tlar, dorilar, kimyoviy elementlarning nomlari, kislotalar, oksidlar, tuzlar va efirlar haqida ma’lumot. Eng keng tarqalgan retsept formulalari ro‘yxati mavjud. Amaliy mashg‘ulotlarda lotin tiliga tarjima qilish uchun ingliz tilida bir qator retseptlar mavjud .

ADABIYOTLAR

1 S.SH.Rustamova , M.A.Saydullayeva , R.M.Abdullayeva , M.N.Israilova , D.Yu.Yuldasheva Toshkent tibbiyoti akademiyasi , Toshkent-2017.

2 D.K. Kondratev, O.E. Vylegjanina , Yu.V. Knyazeva **,** 2005 yil.

3 S. V. Znamenskaya, I. R. Pigaleva , I. A. Znamenskaya Stavropolskiy gosudarstvennyy meditsinskiy universiteti, 2017 yil.

4 Fayzullayev, S. (2023). Ingliz tilida tibbiyot terminologiyasining tutgan o‘rni. *Scientific impulse*, *1*(10), 364-367.

5 Файзуллаев, С. И. (2024). Общая история латинского языка и медицинской терминологии и ее значение. *Academic research in educational sciences*, (1), 445-454.

6 Fayzullayev, S. (2023). *INGLIZ TILIDA TIBBIYOT TERMINOLOGIYASINING TUTGAN O‘RNI. Scientific Impulse, 1 (10), 364–367*.

7 Fayzullayev, S. (2023). *INGLIZ TILIDA TIBBIYOT TERMINOLOGIYASINING TUTGAN O‘RNI. Scientific Impulse, 1 (10), 364–367*.

8 Sadia, T., & Fayzullayev, S. (2026). ANCIENT METHODS OF TREATMENT IN ROME AND GREECE. *Bulletin news in New Science Society*, *3*(2), 110-117.

9 Axmedova, M. E. (2022). Research and application of textbooks in tutorials and manuals of higher education.

10 Akhtamovna, M. O. (2022). Foreign Language Teaching to Students Non-Linguistic Higher Education Institutions.

11 Muhammedova, O. A., & Hamrayeva, D. (2026). GLOBAL TIBBIY KOMMUNIKATSIYADA LOTIN TERMINOLOGIYASINING STANDARTLASHTIRUVCHI ROLI. *Медицинский журнал молодых ученых*, (17 (03)), 413-418.

12 Сувонкулова, Ш. О., & Мухаммедова, О. А. (2025, May). ВАЖНОСТЬ И ЦЕЛЬ ИЗУЧЕНИЯ ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА В МЕДИЦИНСКИХ ВУЗАХ. In *E-Conference platform* (Vol. 1, No. 20-may, pp. 204-205).

13 Мухаммедова, О. А., & Ботирбекова, О. А. (2025, May). СПЕЦИФИКА ГРЕКО-ЛАТИНСКИХ ТЕРМИНОВ В МЕДИЦИНЕ. In *E-Conference platform* (Vol. 1, No. 20-may, pp. 184-186).

14 Ahtamovna, M. O. (2024). ОСОБЕННОСТИ ИЗУЧЕНИЯ МЕДИЦИНСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ НА ЗАНЯТИЯХ ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА.

15 Aliyev, S., & Norboboyeva, S. (2026, March). MYOPIA: PREVALENCE, RISK FACTORS AND PREVENTION STRATEGIES IN MODERN STUDENTS. In CONFERENCE ON GLOBAL RESEARCH PERSPECTIVES (Vol. 4, No. 1, pp. 134-138).

16 Askaraliyevna, K. M. (2025). Total physical response method: highlighting aural comprehension in language learning. O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti konferensiyalari, 366-369.

17 Avezova, A. K. (2025, May). SIMPLE MEDICAL CONVERSATIONS IN UZBEK: A GUIDE FOR BEGINNERS IN HEALTHCARE. In E-Conference platform (Vol. 1, No. 20-may, pp. 45-47).

18 Avezova, A. K. P. Q. (2024). O ‘ZBEK TILI TALAFFUZ QOIDALARINI XORIJLIK TALABALARGA O ‘RGATISHDA Q, G ‘, X, U VA SH TOVUSHLARINING AHAMIYATI. Academic research in educational sciences, (1), 407-410.

19 Bobomurodova, G. I. (2024). The role of gender in compound words describing human appearance. Xorijiy lingvistika va lingvodidaktika – Zarubezhnaya lingvistika i lingvodidaktika – Foreign Linguistics and Linguodidactics, (2)(4).

20 Isomiddinova, D. (2026). Designing an ESP course for first-year medical students: A needs-based case study and content-oriented approach. European Journal of Pedagogical Initiatives and Educational Practices, 4(1).

21 Isomiddinova Diyora. (2026). LEARNING WITH CORPORA IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING: PEDAGOGICAL IMPLICATIONS. Ta’limda Raqamli Texnologiyalarni Tadbiq Etishning Zamonaviy Tendensiyalari Va Rivojlanish Omillari, 53(1), 163-165.

22 Israilov J.D. AUTHENTIC MEDICAL TEXTS AS A FOUNDATION FOR DEVELOPING PROFESSIONAL ENGLISH COMPETENCE IN MEDICAL EDUCATION . (2025). Global Science Review, 11(1), 279-289.

23 Israilov, J. D. (2025,). The Role of Professionally Oriented Medical Texts in Forming Lexical and Discursive Competence in Medical English. In VII International Mediterranean Scientific Research Congress.–Hatay Mustafa Kemal University, Hatay, Türkiye.–13–15 June (pp. 754-758).

24 JUMANAZAROVNA, B. (2025). USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN TEACHING ENGLISH TO MEDICAL STUDENTS. INTERNATIONAL JOURNAL, 5(3), 18-20.

25 Xushbaroy, B. (2025). Effective strategies for teaching English as a foreign language (EFL). EduVision: Journal of Innovations in Pedagogy and Educational Advancements, 1(5), 863-867.

26 Kadirova L.U., ПЕРЕВОДЫ ЗАИМСТВОВАННЫХ МЕДИЦИНСКИХ ТЕРМИНОВMODERN SCIENTIFIC RESEARCH INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL. , 2024-yil.

27 Kadirova L.U., Prince Kumar Гомеопатия в Индии-популярность, развитие и вызовы // International journal of advanced research in education, technology and management. -pp61-65, 2025-yil. vol4, issue 2,2025.

28 Kakhorova, M., & Maqsudjonov, S. (2025). THE COMMON HEALTHCARE APPROACHES IN THE ERA OF GRECO-ROMAN ANTIQUITY. Journal of Applied Science and Social Science, 1(1), 3-6.

29 Madinabonu, J. (2024). SOCIOLINGUISTIC FACTORS THAT IMPACT THAT STUDENTS’LANGUAGE LEARNING. Web of Teachers: Inderscience Research, 2(11), 94-96.

30 Madinabonu, J. (2025). ENHANCING ENGLISH LANGUAGE LEARNING THROUGH MOBILE TECHNOLOGIES: A STUDY OF MALL. EduVision: Journal of Innovations in Pedagogy and Educational Advancements, 1(5), 850-858.

31 Muhammedova, O. A., & Hamrayeva, D. (2026). Global tibbiy kommunikatsiyada lotin terminologiyasining standartlashtiruvchi roli. Медицинский журнал молодых ученых, 413–418.

32 Norboboeva, S. A. (2025, May). USING TASK-BASED LEARNING TO TEACH MEDICAL ENGLISH IN INTERNATIONAL CLASSROOMS. In E-Conference platform (Vol. 1, No. 20-may, pp. 208-209).

33 Rakhmatova, N. (2025). INNOVATSION METODIK YONDASHUVLAR ASOSIDA TIBBIYOT YO‘NALISHIDA TAHSIL OLAYOTGAN TALABALARGA CHET TILINI O‘QITISHNI TAKOMILLASHTIRISH. Filologiya va pedagogika, 14(18).

34 Rakhmatova, N. (2025). THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI) TOOLS ON FOREIGN LANGUAGE TEACHING METHODOLOGY: A CRITICAL ANALYSIS OF OPPORTUNITIES AND CHALLENGES. Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture, 5(12), 79–82.

35 Абдуллаев, М. К., and А. Х. Жураев. "Interfaol o ‘qitish metodlari–ijodiy shaxsni tarbiyalash folati." Научно-методические журнал министерства народного образования “Преподавания языка и литературы 7 (2016): 22-23.

36 Абдуллаева, Р. М. (2022). Интеграция С Клиническими Дисциплинами В Медицинском Вузе При Обучении Русскому Языку Специальности. Central Asian Journal of Medical and Natural Science, 3(6), 94-97.

37 Абдуллаева, Р. М. (2016). Своеобразие системы образования великобритании. Ученый XXI века, (3-4).

38 Бобомуродова, Г. И. (2025, November). Геймификация как средство повышения учебной мотивации студентов-медиков при изучении английского языка в контексте ESP. Latin American Journal of Education, 5(6).

39 Мухаммедова, О. А., & Солиев, С. Ш. (2025). Составные части и категории медицинских терминов. Медицинский журнал молодых ученых, 340–342.

40 Алибекова Л. Р. " ЖИВОЙ" РУССКИЙ: КАК СДЕЛАТЬ ЗАНЯТИЯ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ ИНТЕРЕСНЫМИ ДЛЯ СТУДЕНТОВ-МЕДИКОВ //E-Conference platform. – 2025. – Т. 1. – №. 20-may. – С. 24-27.

41 Алибекова Л. Р. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КРЫЛАТЫХ ВЫРАЖЕНИЙ В МЕДИЦИНЕ, И ИХ РОЛЬ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КАЧЕСТВ БУДУЩЕГО ВРАЧА //E-Conference platform. – 2025. – Т. 1. – №. 20-may. – С. 28-30.